

DEVLETİN EVRİM SÜRECİNDE YENİ BİR AŞAMA: e-devlet

Erinç Ali MENTEŞ - Elektrik Mühendisi

Giriş

Toplumsal değişimin kaynağı konusunda sosyologların farklı ama bazen de örtüşen savları olduğu bilinmektedir. Toplumcu ideologlar değişimin temelinde sınıfsal çelişkinin yattığını ve ekonomik yapının değişimde belirleyici olduğunu savunurken sosyal bilimci Bertrand Russell iktidar olma duygusunun da değişimin temel dinamiklerinden olduğunu savunmaktadır. Bunun yanında birçok sosyal bilimci toplumsal değişimin temelinde teknolojik değişimin ve toplumsal hayatta kullanımının yattığını söylemektedir.

“Toplumsal değişimin temelinde teknolojinin bulunduğu” savı incelemeye değer bir konudur ama bu incelemeyi değerli okuyuculara bırakacağız. Biz burada bu sava katıldığımızı belirtip e-devlet’in yakın gelecekte toplumsal yaşamda köklü değişiklikler yaratacağını düşündüğümüzü belirtip, aslında e-devlet’in bir sonuç olduğunu (bilgi teknolojilerinin sonucu) vurgulayacağız. Tıpkı bilgisayarların transistor ve yarı-iletken teknolojilerinin sonucunda ortaya çıkmış olduğu gibi. Asıl anlaşılması gerekenin ise teknolojinin evrimini ve getirdiği ekonomik, siyasal, kültürel yansımaları anlamak olduğunu düşünmekteyiz.

Teknolojinin icadı-kullanımı ile toplumsal gelişmişlik ve ekonomik-politik-askeri güç arasında doğrudan bir ilişki olduğu rahatlıkla söylenebilir. ABD ve Türkiye arasındaki teknoloji icadı oranı ile bu iki ülkenin güçlerini karşılaştırdığımızda bu savın ne kadar doğru olduğu görülebilir.

ABD’de 1794-1986 arasındaki 192 yıl içerisinde tescil edilen patent sayısı 4.600.000’dir. Ve ABD de halen her hafta 4000-7000 arasında patent başvurusu yapılmaktadır.

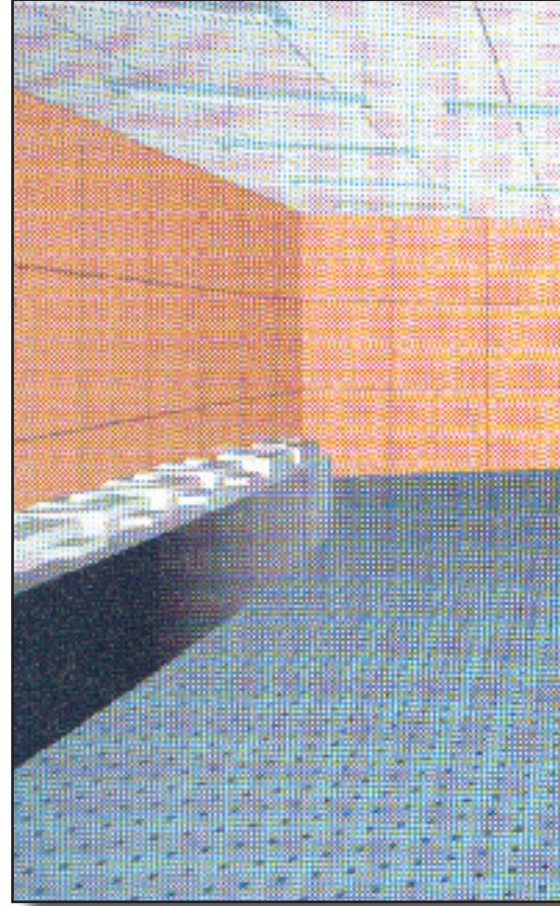
Ülkemizde 1800 yılından bugüne kadar 200 yılda 23.000 patent tescil edilmiş olup bunun 20.000’i ülkemizdeki yabancıların Türkiye’de tescil ettirdikleridir. 200 yılda tescil ettirdiğimiz patent sayısı ne yazık ki 3000’dir. Yani ABD aynı sürede bizden 1500 kat daha fazla patent tescil ettirmiştir.

Kuşkusuz bu veriler Türkiye ve ABD arasındaki güç dengesine de yansımaktadır. Bu karşılaştırma belki bir uç nokta olarak gözükebilir ancak diğer Avrupa ya da Uzak Doğu ülkeleri ile yapılan karşılaştırmalarda bu oranda fark gözükme de kayda değer farklar vardır.

E-Devlet’in Doğuşunu Hazırlayan Etkenler

Günümüze damgasını vuran ve var olan yapıları kökten değiştiren teknolojiler genetik, uzay, tıp ve

bilgi teknolojileri olarak sıralanabilir. Bunların içinde ise bilişim ve genetik teknolojileri yakın gelecekte toplumsal yaşamı baştan sona değiştirecek iki ana teknoloji olarak gözükmektedir. Bu değişimin ipuçları şimdiden ortaya çıkmış ve hızla gelişmektedir.

Artık cep telefonları her bireyi her yerden dünyaya bağlayan bir araç olarak cebimize girmiş, internet dünyanın muazzam bilgi birikimini bazı sınırlamalarla da olsa evimize getirmiştir.

E-devlet bilişim teknolojilerinin getirdiği bir sonuç olarak gelişmiş ülkelerde toplumsal yaşamda yerini almıştır. Ancak ülkemiz için bunu söylemek henüz erkendir.

E-Devlet'in Norveç'te kullanım oranı %57, Kanada'da %47, Danimarka'da %43, ABD'de %34, Tayland'da %26, Fransa'da %18, İspanya'da %17, Polonya'da %5, Rusya'da %3 ve Türkiye'de %3 dür.

Peki E-Devlet'e Neden Ve Nasıl Geçiş Yapıyor Gelişmiş Ülkeler?

Toplumlar iki alanda sürekli mücadele etmektedirler. Birincisi daha

kolay ve daha verimliyi bulma, ikincisi ise diğer insan topluluklarından daha üstün ve ileride olma mücadelesi.

Bunlardan birincisinde başarılı olan, ikincisini daha kolay elde etmektedir.

Günümüzde insanlığın ve toplumların kolayı ve verimliyi bulmadaki yarışında bilişim teknolojilerine sahiplik ve kullanılabilirlik çok büyük avantajlar sağlamaktadır. Çünkü bilişim teknolojileri olmadan diğer alanlarda gelişme sağlamak mümkün değildir. Bilişim teknolojilerini kullanmadan askeri, turizm, sanayi, tıp ve aklı gelen hiçbir alanda verim sağlanamaz. Bunun nedeni bu teknolojilerle işler daha verimli, daha hızlı ve daha kolay yapılmaktadır. V e bilişim teknolojilerinde kim daha başarılıysa o daha güçlü olacaktır.

Bu bağlamda artık tarihsel zincirdeki kol gücünün yerini alan makine

gücü de toplumsal dönüşümdeki belirleyiciliğini yitirip yerini bilişim gücüne bırakmaktadır. Burada bilgisayarların da birer makine olduğunu düşünmekle birlikte bunları 1800 ve 1900'lere damgasını vuran ve sanayide kullanılan mekanik aygıtlardan ayrı tutmaktayız.

Devlet; kurumları, verdiği hizmetler ve işleyişi açısından incelendiğinde bilişim teknolojilerinin yoğun oranda kullanılabileceği bir iş süreçleri topluluğu olarak düşünülebilir. Devletin bu yapısı ve bilişim teknolojilerinin getireceği avantajlar düşünülerek birçok ülke devlet iş süreçlerinde bilişim teknolojilerinin kullanımını zorunlu hale getirmiştir.

E-Devlet Nedir?

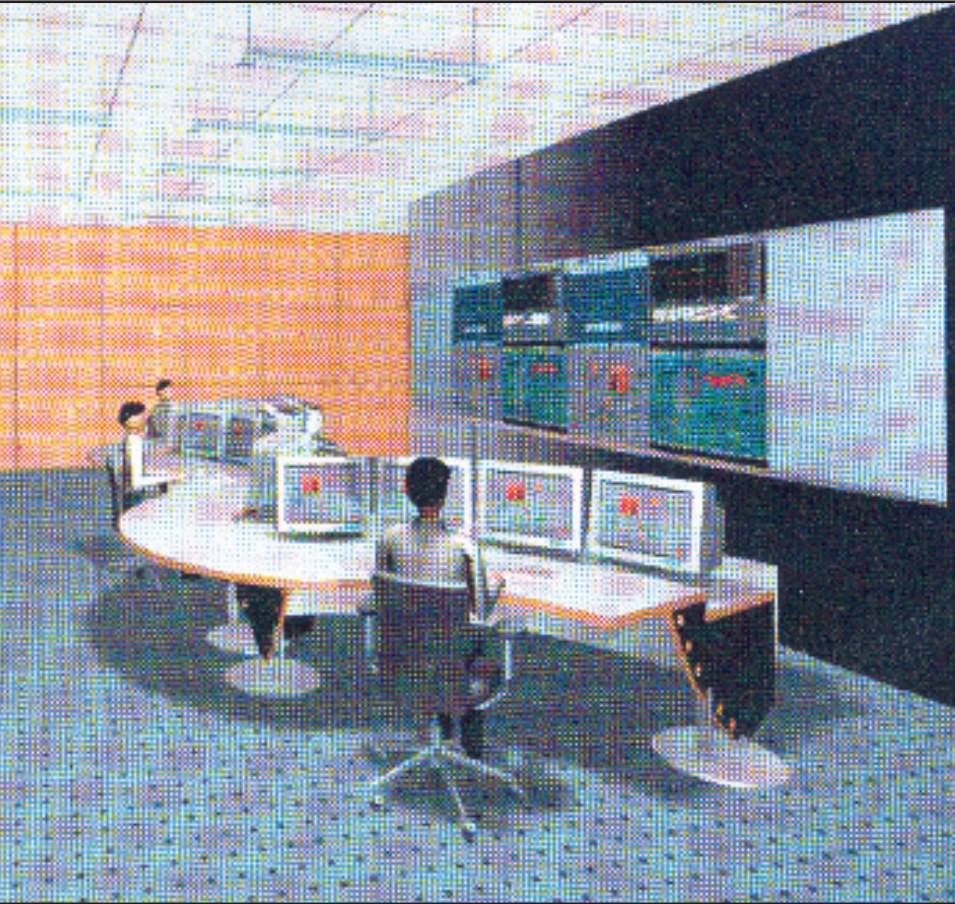
E-devlet genel olarak tanımlanacak olursa devlet iş süreçlerinin bilgi ve iletişim teknolojileri (örneğin internet) kullanılarak gerçekleştirilmesi denebilir.

E-devlet adı geçen süreçlerin daha hızlı, daha verimli, saydam ve adaleli bir şekilde gerçekleşmesini sağlayacaktır.

Ulus devletler sanayi devriminin bir sonucu olarak ortaya çıkarken oluşan bu devletlerin yapısı, işleyiş mekanizmaları ve kurumları da o dönemdeki üretim süreçlerinin ve sınıfsal yapıların bir yansımasıydı.

Günümüze kadar üretim süreçlerindeki ve sınıfsal yapılardaki evrimsel değişimler ulus devlet yapılarında uzun süreçte bazı değişimler yaratmış olsa da devletin organize olma ve işleyiş biçimi hala o dönemin izlerini güçlü bir şekilde taşımaktadır. Bu izler az gelişmiş ancak ulusal kimliğini kazanabilmiş ülkelerde daha belirgindir.

Günümüze gelindiğinde artık 1900'lerdeki ekonomik ve sınıfsal yapının belirgin bir şekilde değiştiğini yeni oyuncuların ortaya çıktığını (uluslararası şirketler), küreselleşme olgusu ile ulus devlet yapılarında belirgin değişimler yaşandığını (AB-NAFTA vs.) gör-

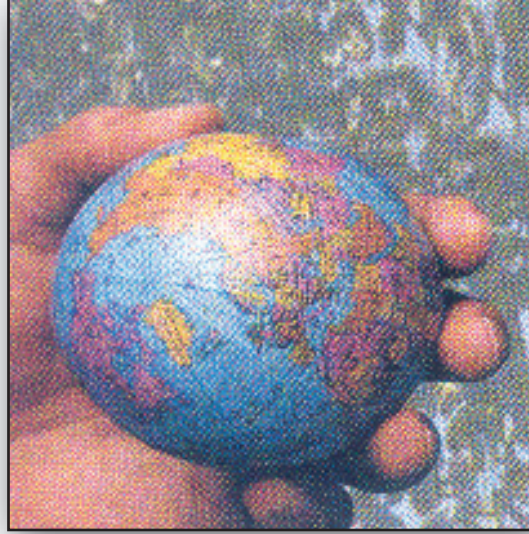
mekteyiz. Bu değişimlere yukarıda bahsettiğimiz bilişim teknolojilerindeki gelişmeleri ve bunların ekonomik hayattaki belirleyiciliğini de eklediğimizde artık devlet organizasyonun, kurumlarının ve işleyiş mekanizmalarının da önemli ölçüde değişmesi gerektiği ortaya çıkmaktadır ve birçok ülke bu değişimde kayda değer yol almıştır. İşte bu değişimlerin sonucunda devletin bilişim teknolojilerinin de kullanımıyla yeniden yapılandırılıp düzenlenmesi e-devlet olgusunu çıkarmıştır. Bundan sonra devlet artık hizmetlerini ve işleyişini elektronik ortamda gerçekleştirecektir.

Toplumlar rekabet güçlerini artırmanın yolunun “e-herşey”den geçtiğini anlayıp tüm alanlarda sayısallaşmaya giderlerken bir toplumun organizasyonundan, gelişmesinden ve var olmasından sorumlu olan devlet de kurum olarak daha verimli, hızlı ve toplumu geliştirici olmanın yolunun *e-Devlet* olmaktan geçtiğini fark etmiş görmektedir.

Artık devlet; kamu hizmetlerinin vatandaşlara, çalışanlarına ve iş ortaklarına bilgi teknolojilerini kullanarak ulaşmalarını ve bundan yararlanmalarını sağlayan organizasyon halini alacaktır.

E-Devletin Getirdikleri

Devletin üç farklı hizmet ve iş sürecinden söz edilebilir. Birincisi devletin kendi kurumları arasındaki iş-hizmet süreçleri, ikincisi devlet-vatandaş iş-hizmet süreçleri ve üçüncüsü devlet-iş dünyası iş-hizmet süreçleridir. E-devlet ile tüm bu süreçler değişip yeniden tanımlanacaktır. Ancak bu işler yapılırken bu süreçlerin doğrudan ve mevcut işleyiş biçimi ile elektronik ortama aktarılması yarar sağlamayıp belki de var olan yapıyı daha karmaşık ve verimsiz hale getirecektir.

Bunu yerine var olan süreçlerin BT kullanımına göre yeniden tasarlanması ve organize edilmesi gerekecektir.

Yapılacak yeni süreç tanımlamaları ile ilk bakışta elde edilecek yararlar şöyle sıralanabilir.

Devletin şeffaflaşması

Devletin sunacağı bilgiler tek kaynaktan ve tüm ülkede aynı içerikte olacaktır. Vatandaşın devlete erişmesi, sorular sorması, dileklerini bildirmesi internet üzerinden hızlı ve kişilere bağlı olmadan gerçekleşecektir. Devlet izin ve denetleme süreçlerini elektronik ortamda yaparken kişiler ve özel kurumlarda işlerine uygun formları elektronik ortamda doldurup işleme koymaları “benim memurum işini bilir” anlayışını değiştirecek ve iş takipçilerinin devlet kurumlarında koşturmalarını ortadan kaldıracaktır. Örneğin devletin tüm ihale, kanun, önerge vs işlerinin internetten yayınlanarak vatandaşların bilgisine sunulması “devlette adamın olacak” düşüncesini ortadan kaldıracaktır.

Tüm bakanlıkların internet sitelerinden sunulacak bu bilgilere isteyen vatandaş ulaşabilecektir.

Devletin hızlı ve etkin işleyişi

Artan hizmet kalitesinin yanı sıra devlet, vatandaşlara “bir tık” ka-

dar yakın olacak ve 24 saat hizmete açık olacaktır. Bu durum kamu hizmetlerindeki işleyişten şikayeti olanlar için köklü bir değişim olacak, devlet elinden gerçekleştirmek isteyen her tür işleme karşı güven ortamının doğmasını sağlayacaktır. Örneğin Maliye Bakanlığı'nın vergi (VE-DOP) ve motorlu taşıtlarla ilgili MOTOP projeleri.

Vatandaşın yönetime katılım oranında artış

Her tür devlet hizmetine ana bir sayfadan ulaşılacak olması, masa masa, kurum kurum dolaşmadan işlerin halledilebilmesi, son yıllarda ülkemizde azalmakta olduğu gözlenen devlete karşı güven ve demokratik işleyiş katılım oranını yeniden yükseliş aşamasına getirecektir. E-Devlet, vatandaşlarını büyük bir sosyal grubun parçası olarak değil, ayrı bütünler olarak görmeyi esas kabul eden bir organizasyondur. Bu anlamda, yeni bir toplum anlayışının ve vatandaş gücünün de sembolüdür. Örneğin ulusal veya yerel kararların alınmasında elektronik ortamda görüş bildirebilen kamuoyu, katılımcı demokrasinin gelişmesini sağlayacaktır.

Kurumlar arası iş ve veri yinelenmesinin önlenmesi

Devlete ait verilerin belirli kurumlarda tutulması (örneğin vatandaş bilgilerinin nüfus müdürlüğünde tutulması ve MERNİS e-devlet uygulaması ile tüm kurumların bu bilgilere erişebilmesi) aynı verilerin diğer kurumlarda tekrarını önleyecektir.

Hızlı ve doğru karar alma süreçleri

Karar alma sürecindeki yetkili kişilerin verilere hızı erişimi, değişiklikleri anında izlemeleri etkin oldukları kararları değiştirip doğru kararlar almalarını sağlayacaktır. Örneğin nüfus hareketlerini izleyebilen,

tüm ekonomik-ticari verilere internet üzerinden erişen yatırımcıların doğru kararlar alabilmesi.

Halen yürütülmekte olan Coğrafi Bilgi Sistemleri Projesi ve İHRA-CAT-NET bu amaçla kullanılacaktır.

Maliyet ve zaman kazancı

İşlemlerin internet üzerinden ve istendiği anda gerçekleştirilmesi beklentileri, yazışma ve kağıt masraflarını ortadan kaldıracaktır. Örneğin pasaport ve ehliyet işlemlerinin internet üzerinden yapılması. Adli Sicil, BAĞKUR, SSK, Emniyet Genel Müdürlüğü Projeleri.

Toplumsal ve bireysel refahın yükselmesi

İşlemlerini zamanında, hızlı, az maliyetle ve en doğru şekilde gerçekleştiren devlet birey ve kurumlar sorunların en aza indiği toplumsal mutluluğun yükseldiği bir ortamda yaşayacaklardır.

Bilgi toplumuna doğru giderken e-Devlet yasama, yürütme, yargı ve kamu hizmetlerinde doğrudan katılıma açık yeni bir demokratik düzen oluşturacaktır. Bu yeni düzende, yurttaş, özel sektör ve devlet ilişkilerinde taraflar yeni bir ilişki düzenini de benimseyeceklerdir.

E-Devletle kamu hizmetleri, sadece elektronik olmakla kalmayacak, aynı zamanda devlet bir noktadan erişilecek tümleşik bir kurguya sahip olacaktır. Kamu hizmetlerinde devlet amir görevini ikinci plana çekip yurttaş müşteri gibi görecektir.

E-Devlette devlet memuru bir "bilgi işçisine" dönüşecektir. Bu durumda kişisel yargı ve takdir hakkı kalmayan memur, kullanacağı yeni teknolojiye hakim, bağlı olduğu basite indirgenmiş mevzuat doğrultusunda karar verme ve uygulama yetki ve sorumluluğuna sahip ürettiği hizmetin doğruluk ve kalite hesabı vermek zorunda olacaktır. Sonuçta devlet daireleri, kaliteli hizmet üreten, bilgi işçisi memurların tüm kamu platformlarına yasal düzenlemelere uygun

ve hızlı şekilde eriştiği ve her bilgili yurttaş tarafından kolayca denetlenebilen "iş merkezlerine" dönüşecektir. Bilgi işçileri farklı kurumlarda üretilen farklı veri tabanlarında saklanan bilgiye yetkisi dahilinde ulaşabilecek ve yorumlayabilecektir. Böylece "bizim dairede işler böyle yapılır" değerlendirmesi ortadan kalkacaktır.

E-Devlet'in Altyapısı

E-Devlet uygulamaları ile vatandaşlar ve kurumlar (özel ve kamu) internet üzerinden üç farklı hizmet alabileceklerdir.

Birincisi bilgi alma ve verme hizmetleri: Kamu bilgileri, istatistik bilgileri, mevzuata-kanuna ait bilgiler.

İkincisi sorgulama ve yanıt alma şeklinde sunulan hizmetler: Yargı işlemleri, askerlik, kurumlara di-

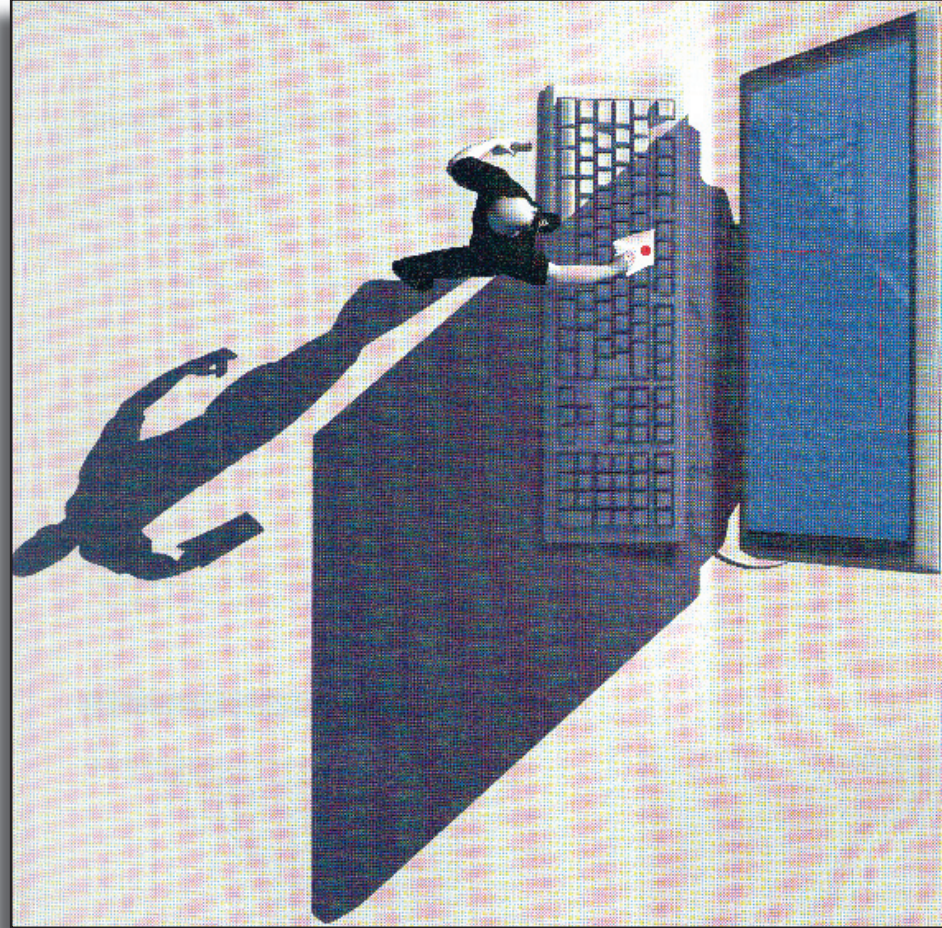
lekçe vermek, yerel yönetimlere ait işlemler, ehliyet, pasaport alımı vb.

Üçüncüsü çevrim içi işlemler olarak sunulan hizmetler: Kamu alımları, bankacılık, demokratik yönetim ve seçim, okullara başvuru, vergi beyannamesi ve tahakkuk işlemleri vb.

Sunulan hizmetlere bakıldığında ve bunların 24 saat ülkemizin her köşesinden sunulacağı düşünüldüğünde e-devletin başarıyla uygulanabilmesi için üç önemli nokta olduğu görülür.

1. Teknik altyapının kurulması

Bu konuda çözülmesi gereken öncelikli sorunların başında ulusal ağ iletişiminin yaygınlaştırılması ile iletişim hızında ve performansındaki gelişimin sağlanması ve ucuzlatılması gelmektedir. İkinci

sorun ise vatandaşların devlet portallarına hangi noktalardan ve ne tür protokollerle girebileceğinin belirlenmesi gelmektedir. Bu konuda Türk Telekom'a önemli görevler düşmektedir.

2. E-Devlet için mevzuat'ın tanımlanması

E-Devletle işler artık yeni bir ortamda (elektronik) gerçekleştirileceğinden işlemler sırasında çıkabilecek sorun/uyuşmazlık ve bilgi güvenliği, kişisel hakların korunması gibi sorunların çözümlenebilmesi için gerekli mevzuatın önceden hazırlanması gerekmektedir.

Örneğin geleneksel noter sistemine benzer şekilde elektronik ortamda noter uygulamaları için e-noter mevzuatının belirlenmesi. Elektronik ortamda gönderici ve alıcıların belirlenmesi için onay kurumları mevzuatının hazırlan-

ması. Elektronik ortamda kişileri tanımlayacak Kimlik Bilgileri, Vergi Kimlik Bilgileri ve Elektronik İmzayı içeren Sayısal Kimlik Kartı mevzuatının hazırlanması.

3. E-Kültürün yaygınlaştırılması

Yukarıda önemli görerek belirttiğimiz konularda gerekli ilerlemeler sağlansa bile yurttaşlarımızın bu servisleri kullanabilmeleri (e-devlet uygulamalarından faydalanmaları) gerçekleşmeden yapılan yatırımlardan yeterli verim sağlanamayacaktır.

Halen ülkemizin kayda değer bölümü (%40) kırsal kesimde yaşamaktadır. Şehirde yaşayanların yine büyük bölümü gecekondu larda ve internetten habersizdir. Bu gruptaki yurttaşlarımız internet-iletişim kültüründen (e-kültür) yoksun olduğu gibi kendilerine sunulmuş bir internet altyapısı da bulunmamaktadır.

Bizce e-devlet'in önündeki en büyük sorun bu e-kültürsüzlük'dür.

Bu sorunun çözümü için yapılması gerekenler ise şöyle düşünülebilir:

Nüfusumuzun 50 yaş ve yukarısını e-kültür ile donatmak zor olacaktır. Bu grup yok sayılabilir. Buna karşın ülkemizin genç nüfusu e-devlet uygulamalarının kullanılabilmesi için bir avantaj olacaktır. Bu grup gerekli Bilgisayar Okur Yazarlığı Eğitimi'nden geçirilerek e-kültürle donatılabilir.

Çocuk nüfusumuz ise ilk okuldan başlayarak e-kültür ile yetiştirilirse ilerde sorun kalmayacaktır.

Altyapı, Mevzuat ve E-Kültür sorunlarının da ötesinde e-devlet kişi başına düşen milli

gelirimiz 6-7 bin dolara çıkmadığı ve yurttaşlarımız temel ihtiyaçlarını (ev-sağlık-eğitim ve yeterli gelir) rahatça karşılayabilecek ekonomik şartlara kavuşmadığı sürece sadece belirli grupların ve devletin kendi içinde kullandığı bir uygulama olarak kalacaktır. Aşağıda vereceğimiz bilgiler bu savı destekleyecek niteliktedir:

Ülkemizde üst gelir grubunun oranı toplumsal nüfusun %20'si iken orta ve alt grubu toplam nüfusun %80'ini oluşturmaktadır. Buna karşın hanelerde bilgisayara sahip olma oranı %12 iken bu oran üst gelir grubunda %67 ve düşük gelir grubunda %1'e inmektedir.

Sonuç

Günümüzde toplumlar bilgi toplumu halini almaktadır. Bu olgunun temel bileşeni teknolojidir.

Teknoloji devletin evrimleşme sürecinde organizasyonu ve işleyişi açısından yeni bir dönem başlatmıştır. Bu dönem e-devlet olarak adlandırılmaktadır. Yaşadığımız dönemde e-devlet uygulamalarına geçemeyen ülkeler ciddi rekabet gücü kaybedeceklerdir.

Sanayi devrimini geç yaşaması sonucu dev bir imparatorluktan az gelişmiş ülke konumuna düşen ülkemizin en önemli sorunlarından birisi teknoloji yaratır durumda olmayışıdır.

Bizce ülkemizin içinde bulunduğu bu az gelişmişlik konumundan çıkmasının tek yolu teknoloji yaratır ve kullanır hale gelebilmesidir. Bu sağlandığında toplumsal refaha büyük katkı sağlayacak olan e-devlet uygulaması kendiliğinden hayata geçecektir.

Kaynak

1-Türkiye Bilişim Şurası, Sonuç Raporu'Mayıs 2002

2-Cumhuriyet Bilim Teknik Dergisi, Sayı 804

3-ERCİM, Sayı 48

